

מתורתו של צדיק אביר יעקב

משנתו של מרן רבי יעקב אביחצירא זי"ע על דרך הפשט
לקט דרושים ומאמרים, בבאור פשט מצוות התורה וענייני עבודת השי"ת
שנלקטו מכל ספריו הק'

בס"ד, פר' ויחי תשפ"ו

בית יעקב

יעקב אבינו זירז את בניו לתת כח לשרשם בשכינה

ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם (שם א-ב).

אפשר לרמז במה שאמר האספו ואגידה לכם, ואחר כך חזר ואמר הקבצו ושמעו בני יעקב, דאמאי כפל האספה שתי פעמים. והטעם הוא דדבר פשוט הוא וידוע ומפרסם דיעקב מטות שלמה, והמטה השלמה היא דלא היה בשום אחד מבניו שום פסול חס ושלום. שהרי על בני בניו ובני בניהם העידה התורה 'שבטי יה עדות לישראל' (ותלים קכב ד), וכמו שאמר בזה הקדוש (ח"ב ד) 'בני ישראל צאלו בני ישראל נפקו, וכיון דזרעם כר מכל שכן הם בעצמם. ויעקב אבינו עליו השלום בשעת המיתה רצה להזהירם אזהרה אחר אזהרה לשוב בתשובה שלמה, ולתקן עצמם בכל התקון הראוי, שהרי מצינו בצואתו זאת שהוכיחם בתוכחות קשות לראובן ושמעון ולוי, ולכן הצריך לברר להם שיטתו ויקדשו עצמם במעשה ובמחשבה, והודיעם שהם מוכתבים בשכינה ממש, שכל מתדבק בפרקיה כידוע, וכיון שכן, ראוי להם שבכל יום יוסיפו קדשה על קדשה לתת כח בשכינה שהיא שרשים, ועקר האספה הזאת היא כדי לתקן את עצמם בתשובה שלמה:

האסיפה היא לתקנם בתשובה שלימה

והנה כל לשון 'אספה' האמורה בתורה היא לתקון הדבר, כמו 'אספה לי שבעים איש מקני ישראל' (במדבר יא טז), וכן 'ואסף משה אל המענה הוא וקני ישראל' (שם יא ל), וכן 'לך ואספת את קני ישראל' (שמות ג טז) וכיוצא. ולפיכך אמר להם בלשון הזה האספו ואגידה לכם, דהינו עשו תקון לעצמכם כראוי, שרציתי להגיד לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים, ואחרית הימים היא השכינה כידוע, וכיון ששרש השבטים שם, אמר להם תקנו עצמכם בשביל אחרית הימים, שאתם אחוזים בה ומשרשים בה, וצריכים תשובה שלמה כדי להאיר מקור שרשיכם. והנה באחרית הימים גימטריא 'זו תשובה', כלומר השתדלו ויעשו תשובה שלמה כדי שתאירו אחרית הימים שהיא שרשיכם:

הביטו לסופכם ובוז לא תבואו לידי חטא

אי נמי פרוש האספו לשון סוף, דכשתחלק התבה היא אותיות 'הא סוף', כלומר הביטו לסופכם בעת שתצאו מן העולם הזה ותלכו לאותו עולם, תדעו שאתם משרשים בשכינה, שהרי אתם מחלקים על פרקיה, וכשתלכו לאותו עולם להתאחז בשרשו, ואם חס ושלום שום אחד פגם בנפשו לא שייך שיתאחז בשרשו, לכן הביטו לסופכם ודעו ודאו מה יקרא אתכם באחרית הימים שהיא השכינה שאתם אחוזים בה, ובזה לא תבואו לידי חטא: (מחשוף הלבן)

יראת יעקב

הנהגות בעל התשובה

לישועתך קויתי ה'. גד גדוד יגדנו והוא יגד עקב (שם יח-ט).

חובת בעל התשובה בשעת תשובתו ולאחריה

לא קלה היא דרך התשובה לחוטאים, שאף על פי שפעמים רבות הזהרנו על מצות התשובה, לא הבטחנו כי נוכל לזכות לה בקלות. זאת ועוד, אף לאחר שהתאמץ האדם בכל כחו וכבר זכה לעשות תשובה שלמה על כל חטאיו, צדין יש לו להזהר ולהשמר כדי שלא יאבד את אשר השיג, ולא ישוב עוד לסלה, כמאמר שלמה המלך עליו השלום (משלי כו יא) 'ככלב שוב על קאו, כסיל שונה באולתו'. משום כך, גם לאחר ששב האדם בתשובה שלמה, ראוי לו שינהיג עצמו בהנהגות מיוחדות ובמעלות טובות וישרות, ורק בכך נכון יהיה לבו ובטוח כי בשם ה' יקרא כל ימי חייו. עוד צריך בעל התשובה להיות ענו ושפל רוח, ונפשו כעפר לכל תהיה, ולא יחוש לכבודו, אלא אדרבה, אם יבואו עליו בזיונות - ישמח בהם, כי יש בהם תקון גדול על חטאיו, ובפרט שאינו מחליש את כחו ואינו מפריע לו בעבודת ה' כחטאים אחרים.

עיקר הישועה - בכח התשובה

בבאור סמיכות פסוקים אלו, כותב רבנו זיע"א (מעגלי צדק, אות גס"ל) כי עקר תשובת האדם באה בכח התשובה, המצילה את החוטא מגזר דינו, ומתקנת את אשר פגם במעשיו הרעים, עד שגששה כמי שלא חטא כלל.

משום כך, ראוי לה לתשובה כי תקרא 'ישועה', כי על ידה יוכל האדם לשוב ולהתקרב אל ה'. רמז לדבר, כי תבת 'תשובה' עם הכולל עולה בגימטריא כחשבון התבות 'תשובה הגונה' (782), כי כאשר ישוב האדם בתשובה שלמה והגונה, יושע על ידה מכל צרותיו.

עשיית משמרת לתשובה במעשים טובים ושמירת הברית

אולם, אין די בכך שיתחזק האדם על המעשים הרעים שעשה, בבחינת 'סור מרע', אלא עליו לנהג מכאן ולהבא בהנהגות טובות, ללכת בדרך טובים וישרים, לעסוק בתורה לשמה, ולהתפלל מקירות לבו בפונה הראויה, לעסוק במעשי חסד וצדקה בכל כחו, וכל זאת מתוך שמחה על שזכה לעשות רצון קונו.

על כל אלה יוסיף משמרת למשמרתו להיות מונטרי הברית, כי זהו עקר ושרש כל המעלות, שהרי שמירת הברית נקראת 'סוד', כי היא סוד הדת וישראל, ואם אין סוד - אין בנין, וכל מעשיו ימוטו חלילה.

דרך בעלי תשובה להיות שפלים וענוים

כדי להגיע לכל זאת, יתחזק האדם במדת הענוה, כי גדול כח הענוה להביא את האדם לידי תשובה, וזו שזכה למדה זו - יגיע ממנה ליראת ה' ולכל המדות הטובות. אך מי שאינו דבק בענוה - לא תועיל תשובתו מאומה, ולשווא ישוב.

ציפיית השב לקבלת תשובתו בכח הנהגותיו הטובות

על כך מרמזים כאן דברי הכתובים 'לישועתך קויתי ה' - זו התשובה, הנקראת 'ישועה' כאמור. וכדי לקיימה, ולהתקרב אל הקדוש ברוך הוא כצפית השב, יש לקיים את הדברים הנרמזים בפסוק הבא, 'גד גדוד יגדנו והוא יגד עקב', באופן זה:

'גד' - אלו צדקה וגמילות חסדים, הנרמזות באותיות ג"ד, כפי שדרשו רבותינו זכרונם לברכה (שבת קד.) 'צ"מ"ל ד"ל"ת - גמל דלים'. 'גדוד' - זהו עסק התורה הקדושה, הנקראת 'טוב', כמו שצאמר (משלי ד ב) 'כי לקח טוב נתתי לכם'. ותבת 'טוב' עולה בגימטריא כחשבון תבת 'גדוד' (17). 'יגדנו' - היא שמירת הברית שמדתה 'סוד', שכן תבת 'יגדנו' עם הכולל עולה בגימטריא כמנין 'סוד' (80). 'והוא' - עולה י"ח (18), כמנין ברכות התפלה. והתבות 'יגד עקב' רומזות על מעלת הענוה, כי היא הטובה מכל המדות, ותבת 'יגד' עולה בגימטריא 'טוב' (17).

והלך לפניך צדקך

ועוד יש להוסיף, כי שמן של המדות הטובות הללו יחד, נקרא גם הוא 'גדוד', כי על ידן נבגאים גדודי מלאכים העומדים לטובת האדם ומועילים לזכותו. ולאחר פטירתו, ילכו אותם המלאכים לפניו, וימליצו טוב בעדו, וזהו 'והוא יגד עקב' - מלשון סוף ואחרית, כי יביאווהו אותם הגדודים למקום המוכן לו בעולם הבא.

באור יעקב

גור אריה יהודה משרף בני עלית

הללו שהשמייע כנגד רבנו זיע"א, אלא הוסיף ודבר כנגד הרב דברי
בזיון נוספים, לאזני כל העומדים סביבו שחששו לגער בו, שכן כפי
הנראה היה לו 'מעמד' כלשהוא בעיר וחששו אם כן לפגע במעמדו.
לאחר זמן, החליט הצבוע שלא להוסיף להמתין לרבנו (וכי מה לו להמתין
לאריה שטרף את כספו...) והלך עם הגוי לדרפו, בעוד הרב הראשי הרב
אבנר צרפתי וצ"ל מתקדם לפני כל הקהל עם שני תלמידי חכמים
משגי צדי לקבל את פני הצדיק רבי יעקב זיע"א.

בהגיע הרב אבנר צרפתי וצ"ל עם שני החכמים כשהם מלוים
את רבנו ה"אביר יעקב" זיע"א לתוככי העיר, קרבו כל הקהל וקבלו
ברכה מרבנו. באותו רגע הבחין הרב אבנר צרפתי ברב קדשתו
במה שהבחין ואז שאל הרב צרפתי את כל הקהל שיעמד מסביב:
"האם בזמן שהלכתי להקביל את פני הרב, היה אי מי מהקהל שהלך
לדרפו?" אז ספרו לו על החכם הצבוע והגוי שהלכו מכאן, ואף ספרו
לו על דברי הבזיון אותם התבטא הצבוע אודות רבנו.

מששמע רבה של פאס, רבי אבנר צרפתי את הדברים החמורים
הללו שנאמרו נגד כבוד רבנו ה"אביר יעקב", בקש מרבנו "אביר
יעקב" שיקללו לאותו צבוע, מאחר שתמיד מדבר הוא נגד חכמים.
אמר לו רבנו: "אני איני מקלל שום אדם. אתה תקלל, ואני אענה
אחריו אמון", פתח הרב צרפתי ואמר, "יהי רצון ששמו שאתה שואב
אריה וטרף הכל, כך יבוא אריה וטרף אותו". לא עבר זמן רב, עד
שהתפרסמה ידיעה בכל רחבי העיר פאס כי אכן מן השמים חשו
לכבודו של רבנו, ואריה טרף את החכם הצבוע וגם את הגוי.

ספר הרה"ק רבי מאיר אביחצירא, הבבא מאיר זיע"א, גינו של
רבנו ה"אביר יעקב" זיע"א, את הספור המפלא אשר שמע מפי חכמי
העיר פאס:

תכונה גדולה ושמחה רבה הרגשה בעיר פאס שבמרוקו. הבשורה
הטובה ספרה לכל התושבים כי הנה, רבנו ה"אביר יעקב" זיע"א
מתעתד להגיע לעיר לבקור. כלם התכוננו בהתרגשות עצומה לקבל
את פניו של הצדיק המלובן והקדוש, וכדי לחלק לרבנו את הכבוד
הגדול המגיע לו, בעת שהגיע רבנו זיע"א ה"אביר יעקב" לעיר ספרו
הקרובה לפאס, בדרפו לפאס, עוד בטרם הגיע לפאס עצמה, יצאו
גדולי וחכמי העיר לחכות לכבוד הרב, וקבלוהו בכבוד הראוי, כאשר
בראש היוצאים עמד ראש בית הדין של פאס הרב אבנר צרפתי
וצ"ל, שהיה חריף מאד בלמוד התורה וחכם עצום, ומי רואה אותו
יוצא ואינו יוצא עמו.

בין המתינים לרב עמד חכם צבוע, שלא היה תוכו כבוד כלל.
אדהכי והכי נגש ערל לחכם הצבוע ושאל אותו: "מדוע כלם מחכים
כאן?" ענהו אותו חכם בלשון של לעג: "אנחנו מחכים לאריה שיבוא
ויטרף הכל", הינו אנו ממתנים לרב שיבוא כאריה ויטרף את כספנו,
בכך שיבקש גדבה מכל אחד. בכך רצה ללעג לכבוד רבנו שנודע
בקדשתו ועוזו נוראותיו, והוא, הצבוע, מנגד משים אותו ללעג ולקלס
כמי שרק חומד את ממונם של בני ישראל.

ואם לא די בכך, הרי שאותו ברנש צבוע לא הסתפק במלות הגנאי

קדושת יעקב

מעלותיה של הצדקה

הנחש שנאמר בו (לעיל ג טו) 'ואתה תשופנו עקב', ויגד מלשון
עקירה, כמו 'גדו אילנא' (דניאל ד יא). ומפני שכל מעשה ה' מדה
כנגד מדה, לכן אמרה תורה בלשון הזה כל הפסוק הזה, דהיינו
גד, כיון שגמל דלים הרמוזים בגימ'ל דל"ת, גם הוא בגימ'ל דל"ת
יבוא לו תגמולו, דהיינו גדוד ויגדנו ויגד:

כיון שגורם שפע לשכינה יקבל גם הוא מהשפע

והנה מלוי 'צדקה' כזה, צד"י דל"ת קו"ף ה"י, המלוי עם הכולל
גימטריא מאשר, לרמז כמו שכתוב בזהר הקדוש (ח"א רמה): דמדת
אשר משם הוא עקר שפע השכינה, ושם רמזו נמי 'שאר' (ושמות
כא י), שהוא המזון של השכינה. והאדם הזה הרודף אחר מצות
הצדקה, משם הוא נשפע, והוא מאשר שמנה לחמו, כלומר, הבט
נא וראה מה רמזו במלת הצדקה, שהרי המלוי שלה גימטריא
מאשר, להורות בא שממדת אשר נשפע האיש הזה, והוא שמנה
לחמו. ומי גרם לו זה, לפי שהוא גרם להשפיע בשכינת עזו
ולעדנה, וזהו והוא יתן מעדני מלך, מלך זה מלכות שמים, שהיא
השכינה. וקרי בה נמי והוא על מדת אשר, שהיא מדת אשר
הנזכרת, שהיא נמי המשפעת לשכינה: (פיתוחי חותם)

גד גדוד יגדנו והוא יגד עקב. מאשר שמנה לחמו והוא יתן
מעדני מלך (מט יט-כ).

אפשר לרמז, דידוע דמדת הצדקה מעלה לאין קץ, כמו שמבאר
בדברי רבותינו זכרונם לברכה, ואין עברה מכבה אותה כשאר
מצות, שנאמר (תהלים קיב ג) 'יצדקתו עמדת לעד', ובפרט אם עושה
אותה ליחידא קדשא בריך הוא ושכינתה. וידוע שהקונה מצוה
אחת קונה לו פרקליט אחד (אבות פ"ד מ"א), ובפרט מצות הצדקה
שמחיה בה נפשות ממש, דקונה נפש תחת נפש. וגם כן מצוה זו
מכנעת הסטרא אחרא ביותר. ומצוה זו, על ידה גשלת השכינה
שהיתה 'צדק' דין, תחזר 'צדקה' רחמים. ומפני זה הרודף אחר
מצוה זו לא יחסר כל טוב לעולם, כי כמו שהוא גורם להשפיע
לשכינת עזו ממזלא עלאה, גם הוא ישפע עליו משם:

הנותן צדקה בורא גודי מלאכים ומכניע את הסט"א

וזהו הרמז גד גדוד יגדנו, גד היא ראשי תבות גומל דלים.
והכי קאמר, מי שגומל דלים, גדוד יגדנו, דהיינו חילים רבים
יצאו ממנו, שהם המלאכים הסגורים הנבראים מצדקותיו. זאת
ועוד, והוא יגד עקב, דהיינו, על ידי צדקה שעושה, חותך ומעקר